Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Stella clericorum

[Leipzig], um 1492

urn:nbn:de:bsz:31-310097

Visual Library

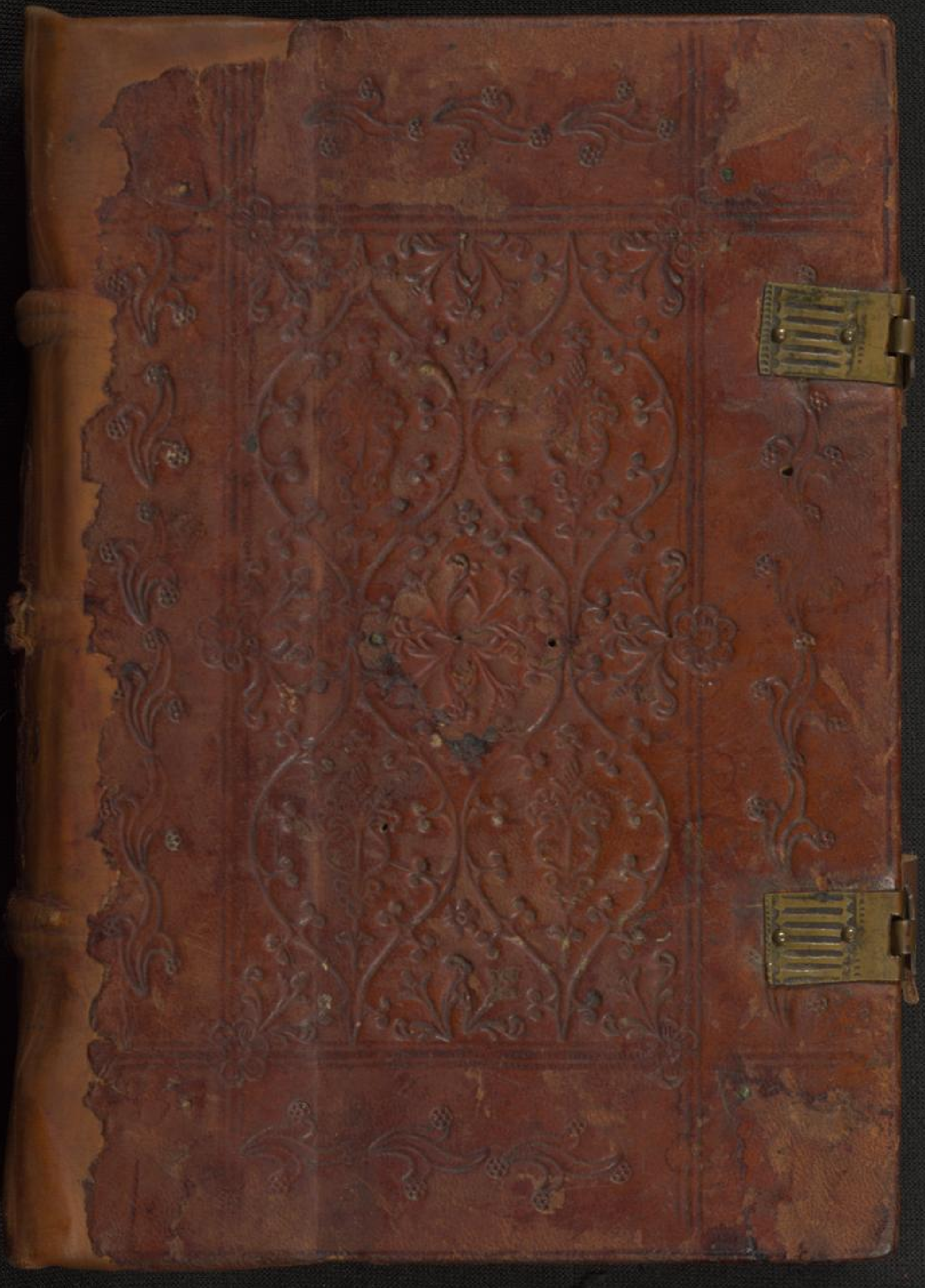

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

Da 22

AN 555
AN 556
AN 557
AN 558
AN 559
AN 560

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

Da 22 | e [illegible]

G 24

Vel qui interdictum hoc teneas
Missam dic clausis ostiis signis tacitis nolis
Sint ter vel pares admittendi solares
Sal aquam benedicas aspergendo populum dimittas
Tu baptisabis sed mulierem non introinisabis
Tu communicabis egros sed non inunctabis
Mortuo non pulses sepulturam quoque negabis

Nota alios in vulgari

Beschleus zu und ains leutt
Weych wasser mit sprengt dy leutt
halt mess aber nit mit gesang
las dir nymant helffen er sey dan
geweyhet zu dem krantz
Die peycht sollst tauffen sey dein hab
Nymant einleyt noch begrab

[illegible] legati reperis [illegible] fo [illegible]
[illegible] [illegible] pe [illegible] de matrimonio
[illegible] ad [illegible] de [illegible] et [illegible] vide fo [illegible]

Adh. c – e (Stella clericorum. – Manuale parochialium. – Thomas Aq., de arte predicandi)
Leipzig, Marc. Brandis c. 1490.

GW 2130, H 8199, 9341, 15065, 10727, 1353

Stella clericoꝛum cuilibet clerico ſumme neceſſaria

(4)

Stella clericorum cuilibet clerico ſumme neceſſaria

Uaſi ſtella matutina in medio nebule. i peccatoꝝ
Proprietates hꝰ ſtelle matutīe pn̄t referri ad quē
libet doctorē fidei. i. ſacerdotē Et ꝯtinent in his v̄ſ=
ſibus Lucis ſplendorē. fert ſecū. fert quoqꝫ rorem. Ingens
dat letum. vigilanſqꝫ. decens. preit ipſum. Solem defectū lu=
ne comitans hyemiſqꝫ. Tpe luceſcit. cedēs eſtate quieſcit

Gloſa

Ucis ſplēdorē fert ſecū. vt ibi vos eſtis lux mūdi fert
qꝫ rorē. ſcꝫ in p̄dicatione. vt ibi Tenebroſa aqua ī nu
bibus aeris. Ingens ē. vt ibi Ecce ſacerdos magnꝰ Dat letū
. i. facit audientem p̄dicationē letū qui ē in tenebris ignorātie
Uigilanſqꝫ dr̄. vt ibi Btūs ſeruꝰ quē cū venerit dn̄s. inuene
rit vigilantē. Decēſqꝫ dr̄ ſcꝫ ꝑ bonā famā ⁊ honeſtā cōuerſati=
onē. Preit ip̄m ſolē. i. chriſtū qui ē verꝰ ſol iuſticie. ſicut miles
dn̄m ſuū p̄cedit inimicos occidēdo ſuo gladio acuto vt mortui
mōo viuāt chriſto Defectū lune comitās. i. ſancte eccleſie ꝑ cō
paſſionē. vn̄ Quis infirmat̄. ⁊ ego nō infirmor Hiemiſqꝫ tpe
luceſcit. i. in tempe tribulationis apparet in calore fidei Cedēs
eſtate q̄ſcit ſcꝫ ī iuuētute a feruoꝛē luxurie ⁊ a ceteris vitijs. vn̄
Qui potuit trāſgredi ⁊ nō eſt tranſgreſſꝰ Salomō. Memē=
to creatoris tui ⁊c. Apoſt. Diuiſiones miſtrantiū ſūt in eccl̄ia
dei. ſcꝫ actiui ꝯtēplatiui et p̄lati Unuſquiſqꝫ in ſua vocatiōe ⁊
in ſuo ordine vl̄ miſterio vel offitio intendat. vt v̄tuoſe et viri=
liter in vinea operet̄ Un̄ Criſoſtomꝰ Multi ſūt p̄lati ſiue ſa=
cerdotes noīe. ſed pauci ſūt dignitate vn̄ apl̄s. Melius eſt eſſe
paucos et vtiles q̄ ml̄tos et inutiles Lucas Meſſis quidem
multa. oparij vero pauci. ſcꝫ fideles ⁊ veri Hieronymꝰ Sīca
ritas facit p̄tiū in rebus boneſtis. nihil charꝰ deo ⁊ homībꝰ ha
bētibꝰ rationē bono et vtili paſtorē Iohānes Paſtor bonus
aīaꝫ ſuā ponit ꝓ ouibꝰ ſuis. vn̄ ter dictū ē petro Petre amas

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

me· Gloſa Amas me plus q̄ tuos ꝯgnatos ac amicos. plus q̄ res tꝑales· plus q̄ te ipm̄. paſce oues meas. vn̄ dn̄s in euā gelio Qui amat aiaȝ ſuā plus q̄ me. nō ē me dign⁹· Apoſto· Erūt hoīes ſeipſos amātes Illi dicunt̄ ſeipſos amare q̄ ſuuȝ honorē et cōmodū pl⁹ diligūt q̄ honorē dei Aug· in li· de doc· chriſtiana Illi vere deū diligūt qui nihil aliud q̄ vt nomē dei glorificet̄ exercent Vn̄ iā pauci volūt ſuſtinere ꝑpter chriſtum paupertatē· cōtemptū dolorē· Sȝ cupiunt diuitias honores· ⁊ ſuauitates hui⁹ mūdi Tales em̄ nō ſuſcipiūt curas aiarum vl' ꝑlaturas ꝑpter onus vl' propter iugū domini. ſed propter honorē Cura em̄ animaꝝ non debetur honori· ſed oneri

Multiplex em̄ eſt queſtio qūo ſacerdos vl' paſtor curaȝ ſuā intrauerit· vel qūo in ea vixerit. vel qualiter eā rexerit· vel patrimoniū crucifixi expenderit· vel propter quem finē eam ſuſceperit vel vt paſcat gregem ſibi commiſſū v̄bo ⁊ bono exemplo· vl' vt paſcatur a grege Vn̄ hoc nomē paſtor deriuat̄ ab hoc v̄bo paſco· ſcis· et nō a paſcor paſceris Unde illō Hieremie Paſtores paſcebant ſe· et gregem meum nō paſcebant.

Multia em̄ rōne reddenda dixit ioſeph· i· chriſt⁹ q̄ eſt ver⁹ ioſeph fratrib⁹ ſuis. ſ· paſtorib⁹ eccleſiaꝝ Amen dico vobis nō videbitis faciē meā donec adduxeritis fratrē veſtrū minimū Gloſa. Qui minimū requirit· nō obliuiſcit̄ maiorē. vn̄ illud Sanguinē eius· i· animā eius de manu tua req̄ram Grego· Tot mortibus digni ſūt negligētes paſtores q̄t negligūt animas Vn̄ videat quiſq; paſtor vl' ſacerdos qūo curam ſuā intrat. vl' qūo eam regat· vel qualit̄ in ea viuat· vl' ꝑpter quā finē eā ſuſceperit· l' qūo patrimoniū crucifixi vt dictū eſt expendat· ne a dn̄o ei obijciat̄ in reddendo rationē ꝓ ronice· Amice ſcȝ tꝑalium reꝝ et nō animaꝝ qūo huc intraſti nō habēs veſtem nuptialē· i· charitatē· quia ꝑpter charitatē· i· deū qui eſt vera charitas curā tuā intraſti vt gregē tibi cōmiſſum paſceres v̄bo ⁊ bono exemplo· ſȝ vt paſcereris ab eo· i· vt negligēs

et ocioſus et viuens luxurioſe·et eo obmuteſcente dicat dñs Ligatis manib⁹ ne poſſet ſe defendere·et pedib⁹ ne poſſit fugere· ꝓijcite eũ i tenebras exteriores·i·cõtinuo et perpetue vrẽtes·quia plus dilexit lucꝫ temporale q̃ animeꝝ·ꝑ quib⁹ fili⁹ dei mortẽ ſuſtinuit Et quia hic vixit delitioſe et tot⁹ ſuſpirauit in peccatis·totus ſuſpiret eternaliter in penis Et quantum gloriatus eſt in delitijs vite hui⁹·tm̃ locum date ei in tormẽtis et facite eum montẽ in inferno·et ardeat vt oleũ in flãma Vñ pſal· Apportari te faciam ſicut gallũ gallinatiũ·qui portat̃ de foro pedibus ſurſum erectis et dimiſſo capite·et decoquitur in olla·ſic tu decoqueris in olla gehennali varijs cruciatibus·vt pena correſpondeat culpe.qꝛ non cantaſti non generaſti.et cuꝫ alijs maior reputaberis·ſicut gall⁹ gallinati⁹ maior eſt alijs ·

Um benefitiũ alicui porrigitur valde gaudꝫ·ſed non querit primo quis ſanctoꝝ ſit patron⁹ in eccleſia·ſ quãtũ valeat in tꝑoralibus Unde iam pauci curant quõ curam ſuam ſuſcipiunt vel intrant· aut qualiter eam regant vel in ea viuant ſm deum nec ſymoniã abhorrent.ſed heu ipſa iam in pluribus dñatur Gre· Si quis ea intentione grad⁹ eccleſiaſticos vl' bñfitia querit ·vt inde habeat vite neceſſaria·hic ꝑuerſo ordine vult celeſtia mercari Longe em̃ melius eſſet mendicare vel arare vnde viueret·vñ Johannes Qui non intrat in ouile per oſtium.i·chriſtum·ſed aſcendit aliunde· ille fur eſt et latro·fur eſt furãdo ſibi virtutes ab alijs·latro eſt occidendo aias fur nõ venit niſi vt furetur mactet et perdat furetur virtutes mactet corpus et perdat animã in gehennam ignis·

Quilibet paſtor et ſacerdos in ſe tenet̃ habere tria·ſcꝫ ſcientiam eloquentiam et bonam vitam Scientiaꝫ debet habere diuinorum librorum·ac eorum intelligentiam in q̃bus deum cognoſcat.ſe et alios Vñ Bernar· Multi multa ſciunt· ſeipſos autem neſciunt Qui ſeipſum non cognoſcit nihil ſcit Hec eſt em̃ ꝓbatiſſima ſcientia inter philoſophos ſec
ulares·dicunt em̃·ꝯgnoſce teipſũ Quõ aug·in li·de ſancta tri·

Dei preſert ſcientie celeſtium terreſtriū et infernoꝝ· propriam co
gnoſcē infirmitatē Vñ ⁊ ber. Dñe da mihi ſcire te ꝯgnoſcere
me·diligere te· Eloquētiā dꝫ habere diſcretaꝫ· vt ea q̄ ſcit et in
telligit alijs predicet·ne abſcondat pecuniam domi̅ ſui·i·ne ſit
canis mutus in domo·i·eccleſia Vñ yſai Clama ne ceſſes et
ānūtia populo meo ſcelera eoꝝ Tullius Melius eſt eloqui co
pioſe et prudenter q̄ꝫ aliquid ſine eloq̄ntia acutiſſime excogitare
·i·eloquentia eſt ſcientia recte proferendi ex cogitatione cū or·
natu verboꝝ et pondere ſententiarum Idem efficatius eſt au·
dire q̄ꝫ audiri Ideo ſacerdos tenet habere ſcientiā et eloquen·
tiā· Vñ gre· In ſcientia ſacerdotis nec eſt venia nec excuſatio
Daniel·alibi ezechiel Qui aūt docti fuerunt fulgebunt quaſi
ſplendor firmamenti·id eſt ſolis·et qui ad iuſtitiam erudiunt
multos quaſi ſtelle in perpetuas eternitates Vñ apoſt· Du·
plici honore honorandi ſūt ſacerdotes·primo ꝓpter offitij dig
nitatē Secundo propter doctrinam·precipue illi qui fideliter la
borant in euangelio quia ordo fidelium prelatoꝝ eſt precipuus
Vitam bonam tenetur habere ſacerdos· vt que ore predicat
opere compleat·actu·i· Cepit ieſus facere et docere Hier·quid
em̄ aliud eſt bene loqui aut p̄dicare et peruerſe viuere q̄ꝫ ꝓprio
ore ſeipm̄ ꝯdemnare Orige· Qui aliū nō inſtruit ſeipm̄ docere
nō poteſt Greg·nō i verboꝝ ſplendore predicator gloriet·ſed
in ope virtutū Hiero· Doctoris eſt lapſus manū porrigere ad
iutricem et errantibus oſtendere iter veritatis·gre· Bon⁹ do·
ctor eſt qui humiliter ſeruat diſciplinā·et per diſciplinā non in
currit ſuperbiā Criſoſt· Vis bonus apparere·circa vitā tuā
eſto auſterus·circa alioꝝ peccata eſto benignus Audiant te
homīes parua mandātem et grauia faciētem·grego· Cui⁹ vi
ta deſpicitur·reſtat ſermo contemnetur·

Viuis em̄ paſtor ſiue ſacerdos ſit ſedul⁹ in cura ſibi ꝯ
miſſa et in ambone fidelis p̄dicator vt pro dm̄· et pa
reret dño plebē pfectā·in cathedra vt pi⁹ ⁊ diſcret⁹ iudex in con

feſſione mediator int̃ deũ ⁊ peccatorẽ. vñ Criſoſt· Nõ erram⁹
modicã pñiam iniũgentes Nõne melius eſt ꝓpter miãm reddẽ
rõnẽ q̃ ꝓpter crudelitatẽ Nã vbi paterfamilias ẽ larg⁹· diſpen
ſator ei⁹ nõ dꝫ eſſe tenax Sꝫ deus ẽ benignus· vt q̃d ſacerdos
eſt auſterus·

It etiã ſacerdos vl' paſtor pl⁹ in afflictoꝝ ꝯpaſſione ⁊
hoſpitalitate·et in elemoſinaꝝ pro poſſe largitione du
plici ſcꝫ. corꝑali et ſpũali Spũalis ꝯtinet̃ in hoc v̈ſu Corrigo
parco p̃cor doceo fero ꝯſulo ſolor Corrigo errantẽ. parco inimi
cis·p̃cor ꝓ iimicis·doceo inſipiẽtes· fero ſuſtinẽtes·ꝯſulo puſil
lanimes·ſolor t̃bulatos Corꝑal' ꝯtinet̃ i hoc v̈ſu· Colligo po
to cibo redio tego viſito cõdo Sũt etiã ſeptem ſpẽs elemoſine
Prima eſt quã hõ ſibiipſi dat· vñ Salomõ Miſerere aie tue
placẽs deo Ideꝫ qui ſibi nequã cui bon⁹ Secũda elemoſia po
nit̃ ſupra pedes dñi quã dat oſtiatim mẽdicãtib⁹ ⁊ peregrinis
⁊ hoſpitib⁹ in hoſpitio colligẽdo ꝓpter deũ vñ Eſaias· Frange
eſurienti panẽ tuũ· Auguſt· Elemoſina eſt vnguentũ quo ma
ria magdalena vnxit pedes dñi·i·pauperes qui ſũt mẽbra ei⁹
vngebat· Tertia ponit̃ i gremiũ dñi·que dat leproſis infirmis
et captiuis· precipue inter paganos· vñ Eccleſiaſticus Abſcõ:
dite elemoſinã in ſinu pauperꝝ Quarta ponit̃ in man⁹ dñi. q̃
homo dat viduis et orphanis· ⁊ illis quos pudet mẽdicare·et
q̃ magnũ defectũ ſuſtinent ꝓpter honorẽ tꝑalẽ. p̃cipue aũt quã
dat amicis et cognatis et indigentib⁹·vñ Illud Et carnẽ tuã
ne deſpexeris Catho Ignotũ tibi tu noli ꝑponere notis Qui
ta eſt que ponit̃ ſupra cor dñi·cũ homo dimittit offenſas ſibi il
latas· v̈bis iniuriis et rebus ablatis· vñ Dimittite et dimittet̃
vobis Sexta ponitur in os dñi·quãdo quis offert ad araꝫ ꝓ
poſſe ſuo de rebus iuſte acquiſitis. vbi offert̃ ſacroſanctũ cor-
pus dñi pro ſalute viuoꝝ et mortuoꝝ· Et cũ quis dat ſacerdo
tibus elemoſinã cuiuſcũq; profeſſionis vl' ad calicẽ vl' ad orna
mentũ et decorẽ domus domĩ· vñ Apoſt· Operemur bonũ oẽs
dũ tempus habemus· maxĩe aũt ad domeſticos fidei et doctos-

res· ſcz ſacerdotes qui ſũt illuminatores fidei Septima eſt cũ
qua chriſtus totus veſtitur·que datur mortuis qui ſunt ĩ pur
gatorio· Unde in libro Machabeorum Sancta ergo et ſalu
bris eſt cogitatio pro defunctis exorare· vt a peccatis eorum
ſoluantur Sancta pro compaſſione·ſalubris pro elemoſinarum
largitione. vnde Matheus· date elemoſinam et munda erunt
vobis omnia· Daniel· Redime elemoſinis peccata tua· Ber
nardus· Elemoſina data in vita eſt lucerna que illuminat ani
mam ne cadat in tenebras eternas· Idem O homo ſi ieiunas
in hoc non differs a dyabolo·quia ipſe nunq̃ comedit·etiam
ſi vigilas ipſe nunquã dormit·ſi continens es·ipſe nunquã coit
ſi ſilenciũ tenes·ipſe nunq̃ verbis defluit·in hoc ſolum maxime
dyabolum ſuperas·ſi ad elemoſinam operam preſtas Beda·
Fruſtra adoraturus manus ſuas expandit ad deum·qui eas
ad ſubueniendum propoſſe ſuo pauperi non oſtendit Apoſto.
Pietas ad omnia valet Nam ſi quis lubricum carnis patitur
vapulabit·ſed non peribit Hieronymus Non memini me le=
giſſe aliquem eſſe damnatum in hoc ſeculo·qui vitam duxit li=
beralem Gregorius Nunq̃ eſt vacua manus a munere aut
propter munus vbi eſt archa cordis repleta bona volũtate Au
guſtinus· Qui dat propter preſentum pudorem vt interpellã
tis tedio careat·rem et meritum perdit· Unde verſus. Da fa=
cie leta·ſine leticia faciei·ſcz tue. Si dederis perdis rem meritũ
q3 rei· Apoſtolus· Hilarem datorem diligit deus· Auguſtin9
Elemoſina eſt res ſancta augens preſentia·et minuens peccata
ſeparans a demonibus·iungens angelis·et eſt quaſi murus in
expugnabilis circa animam Thobias Magna fiducia eſt ele=
moſina coram deo·omnibus facientibus eam Idem Elemoſi
na ab omni peccato liberat·et non ſinit animam introire in te=
nebras eternas· Salomon ſicut aqua extinguit ignem·ſic ele=
moſina peccatum Elemoſina enim extinguit ignem peccati.ig
nem ire dei·et ignem totius gehenne.

Am dictū eſt de elemoſina duplici·ſcȝ ſpūali et corꝑali
et de ſpeciebus eius cū autoritatibꝰ ꝓbatis Nūc dicen
dū eſt de ſuffragijs·quibꝰ ſacerdos aiabꝰ exiſtentibꝰ in purga=
torio tenetur ſuffragari ·quoꝝ elemoſinis vſꝰ eſt et vtilꝰ·quibꝰ
animabꝰ purgādis in penis purgatorij annus pro die ſtatuit
in penitētia in hac vita neglecta·vel nō peracta·que anime ſūt
tertia ps eccleſie expectātes in purgatorio liberationē Exēplū
de filijs iſrabel ꝑ deſertū tranſeuntibꝰ· xl·annis·qđ·xl. diebus
tranſiſſēt ſi coñ deū nō peccaſſent Triplex em̄ dr eccleſia·ſcȝ in
hoc mūdo militās·in celo triūphans. in purgatorio expectans
(vt ꝑdictū eſt) liberationē quibꝰ quattuor modis ꝑcipue pt ſb
ueniri vñ vſus Miſſa ꝑces dona ieiunia quattuor iſta Abſol
uunt aīas quas purgans detinet ignis Qui ignis et cetere pe=
ne purgatorij grauiores et acerbiores ſūt ꝙ omēs pene mar=
tiꝝ et oīa gña tormētoꝝ·que in hoc mundo a·tirannis potu
erint excogitari et adinueniri·q̄rū aīarū numerus oīm homi=
nū viuentiū multitudinē excellit·vñ August· Neſcit quid petit
qui purgatoriū petit O deus ꝙ dulce erit in hoc ſeculo ſatiſfacē
Dico ꝙ eſt grauius in purgatorio eſſe ꝙ hic penā ſuſtinere ꝙ
diu oculus poteſt claudi vl' apiri·⁊ ꝙ illa pena quā habuit be
atus laurētius in craticula Vñ vna lachrima de puro corde
ꝓlata plus purgat ꝙ decē āni in purgatorio·tñ inter duo ma
la minus malū eſt eligendū Vñ aie clamant vt Iob Miſe=
remini mei miſeremini mei ſaltē vos amici mei.·qꝛ manꝰ domi
ni tetigit me. Duplex em̄ manꝰ intelligitur in hoc loco.ſcȝ ma
nus tangentis·ſ·in purgatorio animas purgans expectantes
liberationē·et manus dampnantis ſcȝ in inferno Vñ Macha
beoꝝ Sancta ergo et ſalubris eſt cogitatio ꝓ defunctis exora
re·ſancta per ꝯpaſſionē caroꝝ.ſalubris per elemoſinaꝝ largi=
tionē·et orationē fideliū·⁊ precipue ſacerdotum quibus ꝯmittū
tur anime·quia elemoſine ſūt cibus animaꝝ·oro vero potꝰ·ie
iunia fidelium magna refectio et conuiuium·peregrinatio caro
rum penarum alienatio et ereptio Indulgentia vero eis data

prodeſt prout hic meruerunt dū viuerēt Vn̄ legit in commē-
dationib⁹ animarꝫ De⁹ cui ſoli cōpetit meditinā preſtare poſt
mortē·i·indulgentiā·qꝛ ibi anime ſūt de foro eccleſie expectan
tes liberationē·ſcꝫ in purgatorio·q̄s manus domini tetigit vt
dictum eſt Pre omībus aūt remediȷ̄s quib⁹ animab⁹ exiſten
tibus in purgatorio poteſt ſubueniri·miſſa precellit Greg. O
quantū et viuificum domū dei·quia nunq̄ꝫ diuina celebrantur
miſteria quin ibi cōcurrant duo virtuoſa opera·ſcꝫ vnius pec
catoris conuerſio· vel ad minus vnius anime de purgatorio
liberatio Vn̄ caueant heredes parentum et carorꝫ mortuorꝫ
cōmiſſariȷ̄ teſtamentorꝫ·et maxime ſacerdotes et ceteri quibus
anime cōmittuntur·vel quorꝫ elemoſinis vſi ſūt vel vtunt·Ne
aliquo modo eis hec remedia ſubtrahāt vł differant·qꝛ eorꝫ vi
aticum eſt·quia pro furto et ſummo ſacrilegio eis reputat·qꝛ
primo mortaliter peccant in deum·qui eas ſanguine ſuo rede-
mit Scd̄o in ſanctos ⁊ in om̄es angelos·de quorꝫ collegio ſūt
dū liberantur Tertio peccāt in om̄es aīas exiſtentes in purga
torio·quia impediunt earꝫ abſolutionē Quarto peccāt in om
nes chriſtianos viuos·ꝓ quibus anime liberate a peīs orarēt
et intercederent ad deū· Pro quibus neglētȷ̄s tales ſi nō ſatiſ
fecerint in pn̄ti grauiter puniēt·⁊ in futuro ſecł̄o dānabuntur·

Equit vt ſup̄ dictū eſt·vt quiuis paſtor ſit ſedul⁹ ⁊ fi-
deliter ſollicitus ꝓ grege ſibi cōmiſſo·ſ·pro viuis et ꝓ
defunctis ⁊ nō pſonarꝫ acceptor quia chriſt⁹ gn̄aliter vno eodē
qꝫ p̄tio·i·ſāguine oēs redemit· vt mereamur a domino directe
cōmendari dicente Euge ſerue bone·quia ſuper pauca fuiſti fi
delis·ſupra multa te conſtituam·

Vo ergo ordine cenſet ille q̄ ſp abſens eſt a cura ſua
nec preeſt vt paſtor nec regit vt mercēnari⁹ In illo eſti
mo ordine in quo nullus ordo ſed ſempitern⁹ horror inhabitat
Ber· Miror clericos aliud eſſe q̄ꝫ qꝫ apparent in veſtitu ⁊ ha
bitu aut quantulū ſūt clerici·geſtu et actu neutrū exercent·nec
regūt ſe vt clerici deberēt·nec pugnāt vt laici·ſꝫ inordinate plus

res ex eis viuūt ꝫ canones ⁊ ſtatuta eccl'ie ꝯfūdentes ſcipſos et
toti⁹ cleri honeſtatē Et qꝛ hic cū omib⁹ ꝑuerſe viuētes morib⁹
et vita ꝑticipāt·oi pena in futuro puniēt·vn̄ Origenes· Unū
qd̄qꝫ qd̄ ē pctm̄ hꝫ ſuū demoniū·et vnūqd̄qꝫ demoniuꝫ hꝫ ſuū
ſupplitiū Attēdite ḡ o vos ſacerdotes ad qd̄ vocati eſtis electi·
et ꝯſtituti·vt dictum eſt·et fuite deo in ſanitate et iuſtitia· vnde
Apl's Nō em̄ vocauit nos dn̄s in imunditiā·ſꝫ in ſanctificati
onē·vn̄ idē Hec em̄ ē volūtas dei ſāctificatio vr̄a·vt ſciat vnuſ
quiſqꝫ vas ſuū·i·corp⁹ in ſanctificatiōe poſſidere·qꝛ ambulans
in via imaculata·i·in caſtitate mēt̄ et corporis·h̄ mihi miſtrabit
in tāti corporis miſterio·et ego dn̄s exaudiā eū·vn̄ Aug. Quid
ꝓdeſt ſi caſtitas ſeruat̄ in corpore·et mētis integritas int⁹ pollui
tur in mēte· Ceſari⁹ Uirginitas in corpore nihil ꝓdeſt ſi cha·
ritas a corde diſcedat et hūilitas·nec iā carnis integritas ſerua
tur·ſi ai⁹ tūore ſuꝑbie corrūpit̄. Ber· Suꝑba caſtitas nō eſt
vera caſtitas·ſꝫ ornatū dyaboli ꝓſtibulū Aug· Aiaduertite o
vos ſacerdotes in quāta puritate et tremore debetis accedē ad
iſtud ſacrifitiū·ad qd̄ chriſt⁹ acceſſur⁹ ſanguinē ſudauit p̄ an·
guſtia vbi ipe ſacerdos mirabilit̄ et ineffabilit̄ obtulit Un̄ dica
tꝫ cū ꝓpheta In toto corde meo exq̄ſiui te Cor mūdū crea i me
deus·i·reſtaura·et ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis
vt te perfecte diligere et digne laudare merear·

Uid ḡ dicendū ē de ſacerdotib⁹ manifeſte cohabitāti
b⁹ cū mlierib⁹ vl' adulteris vl' fornicātib⁹·vl' ꝓprias
oues violātib⁹·vl' ebrioſ·vel laſciuis·⁊ ſecularib⁹ plurib⁹ nego
tijs et vanitatib⁹ implicatꝰ Cōmittim⁹ em̄ cōſcientijs eoꝝ et
eoꝝ prelatis Hiero· Alieni erroris nō eſt noſtrū reddere rōneꝫ·
ſed ꝑlatoꝝ Ber· Integritati tue ſis diligēs explorator nō ali
ene. Quid ergo de illis iudicādū ē q̄ ſponſā chriſti violāt· Hie
ro· Sicut celeſti⁹ eſt ſacroſanctā eccleſiā temerarie deſtruere q̄
domū plebeiā·ita celeſtius eſt ſponſā chriſti violare q̄ ſponſaꝫ
ꝓximi Gloſa ſuꝑ Leuiticū Cū dyabolus ſuꝑ omi peccato
gaudeat maxie ꝯgaudet fornicatiōi et maxime in ſacerdotib⁹

et religioſis·qui ſunt miniſtri altaris Hiero· Acerbiora gehen
ne tormenta ſunt·quib⁹ fornicatores et adulteri debētur Idē
Quid tibi cum mulieribus tu ſacerdos qui ad altare dei fa-
mularis·et in cuius loco ſtas. Dic ſacerdos qui eiſdem labijs
oſcularis filium virginis. quibus oſculatus es filiam veneris·
Iuda oſculo tradis filium hominis Bernardus· O ſacer-
dos corpus tuum efficitur quottidie ſepulchrum chriſti·quomo
do ex ore tuo egreditur falſitas·per quod ingreditur tanta ve-
ritas. ſcȝ ipē chriſtus·quomō oculi tui aſpiciūt vanitatem qui
inſpiciunt tantam veritatem·quare manus tue extenduntur
ad illicita que tractāt tenentē oīa·quare te iniurgitas ebrieta
te. qui plen⁹ eſſe deberes dei bōitate Aug· Si ſacerdos ſit vas
incōtinentie et libidinis iuxta filiuȝ virginis in altari ſtatuet ido
lum veneris·et cū ore polluto profert verba canonis·os em̄ e⁹
amaritudine et dolo plenum eſt·ꝙuis em̄ oret cū labijs· tamē
in faciem expuit ſaluatoris et cū preſumit ſumere corpus domi
nicū in os eius pollutū·leui⁹ eſſet ei ꝙ ꝓijceret ipm̄ in lutum·
Ber· Vere ſacerdotes qui in carne ambulāt deo placere nō
poſſūt·qui placere meretrici cupiūt et preſumunt Idem Tur-
piſſimū eſt man⁹ deo dedicatas: et ſacro criſmate ꝯſecratas pu
dendis mulieꝝ ingerere·et poſt hoc ſacroſanctū corpus domini
cum tangere Canon· Nullus preſumat audire miſſam a preſ
bitero quē ꝓ certo nouerit habere concubinam·d·xxxij·c· Nul
lus· Auguſt·in decretali·xl·c· De vita preſbiteroꝝ dicit·ꝙ pl⁹
placet deo rugitus leonū·ſiue mugitus boum·et grinnit⁹ por-
corū ſiue ſuum ꝙ̄ cantus in choro preſbiteroꝝ cantantiū luxu
riantiū Grego·in decretali. xl·c· Si quis preſbiter diacon⁹ vl̄
ſubdiaconus iacuerit in infamia·fornicationis·ihibeo ei introi
tum eccleſie donec ſatiſfaciat de mala fama ſua deo et populo
et ſi non ſatiſfaciat inhibeo vobis ne aliquis veſtrum audeat
audire offitium eius·quia omnes benedictiōes vertunt̄ in ma
ledictiones·teſtante Malachia propheta· Maledicam inquit
benedictionibus veſtris·quia manus veſtre plene ſunt ſang-

uine Bern O ꝙ temerariũ ⁊ ꝙ nephandũ ē pollutis manibꝰ tractare filium virginis· et ore ſordido ſumere Que mens nō rapitur ad exceſſum· quis oculus non erubeſcit· quis auditus non terretur· vbi mundi pretium ꝓijcitur in ſterquiliniuz idest in os immundi ſacerdotis· Mirum eſt ꝙ talis tunc non vereatur angelum dei ſtare iuxta ſe qui ſecet eum per medium Et tales bene poſſunt vocari preſbiteri ſuſanne Augustinus · O tu indigne ſacerdos noli plus me affligere peccando. plus em̄ vulnus peccati tui me ledit· ꝙ vulnus lateris mei Idem magis delinquūt· qui iam regnantem in celis contemnunt peccando ſcilicet indigne corpus christi tractantes et ſumentes· ꝙ qui crucifixerunt eum ambulantem in terris. non quaſi crucifigentes. ſed quaſi tanti ſacramenti indigni confectores· et preſumptuoſi preceptores. quia illi ſemel deū crucifixerunt in terris· iſti quantum in eis eſt indigne tractantes et ſumentes quottidie crucifigunt Ambroſius Qui indigne chriſtum ſumit idez eſt ac ſi ipſum interficiat Augustinus Melius eſt ſpūalia penitꝰ omittere ꝙ indigne tractare vel tāgere Idē inter oīa misericordie dei opera que ab initio impenſa ſunt ſaluti hominum· nihil mirabilius nihil exellentius. ꝙ ꝙ pro mundo crucifixus ē dominus·· Leo papa Magis admiranda dei humilitas ꝙ ſua maieſtas Augustinus Minima gutta ſāguinis christi ſuffeciſſet ad redemptionē generis hūani Sed ideo maior copia ſanguinis eiꝰ data ē· vt copioſior clareſceret christi affectꝰ nos diligēdi· vñ Ber· Otz ei amor xp̄i nos diligēdi iuuluere lateris·

Atēde ergo o homo quantū ꝓ te datū ſit. et maxime tu ſacerdos q̄ corpꝰ et ſāguinē tractas dn̄i Timenduz vō eſt ꝙ dn̄s tales ſacerdotes idignos vt dictū ē nō exaudiat ꝟ magis eū ad iracundiā ꝓuocāt· vñ Illō ꝓuocauerūt eū filij eiꝰ et nō filie· ſed belial in ſordibus· i· in peccatis· ideo dominū nō placāt· ſed magis offendunt eū Naz etiā loca ſacra que tangūt et calcāt ꝙ diu ſūt in peccatis obſtinati cōtemnāt· Bern. Sacerdos ſine offenſa viuat· qui pro offenſis iudicem deū in

terpellat· ne offenſū potius ad iracūdiā ꝓuocet q̄ ꝯpeſcat Au
guſtinus Maius preiudicium deus in mundo nō patit̄ ab ho
minibus viuentib⁹ q̄ a ſacerdotib⁹ carentib⁹ ſcientia et bona
vita Idem plus placet deo vlulatus canum vel lupoꝝ q̄ cant⁹
inimicoꝝ· ideſt clericoꝝ maloꝝ Grego Nihil eſt quod tantuȝ
offendat eccleſiam dei· q̄ ꝙ indigni aſſumant̄ ad regimen ani
marū Unde prelati quidam nunc tp̄is parum curant quos
iam ad ordines recipiant vel admittant· vel quib⁹ i ſacerdotes
promouendos man⁹ imponāt Vñ laici iam cleꝝ vilipendūt· ⁊
claues eccleſie minime curāt totāq; dignitatē ſacerdotū· qꝛ ne-
gligentes et ceci ſūt duces eoꝝ. et ductores cecoꝝ Ap̄ls Caue
dū eſt ne cū alijs predicauerim· et ipſe reprobus effitiar Predi-
cant quidam non mechandū· et ipſi mechant̄· non furandū et
ipſi furant̄. et cetera vitia tam v̄bis q̄ factis inordinate viuen
tes perfitiunt Hec omnia predicta prelatis cōmittimus· et ec-
cleſiaſtice correctioni corrigenda·

Uos ergo p̄lati ⁊ p̄ſbiteri in vobis pendēt aīe ſubdi-
toꝝ veſtroꝝ vobis ꝯmiſſoꝝ Preſbiter aūt d̄r quaſi p̄
bens iter gregi ſibi cōmiſſo· v̄bo et vite bono exemplo· etiam ꝑ
poſſe tp̄ale ſubſidiū Et nō tm̄ querat lucꝝ rerū tp̄alium· ſed a-
nimarum· pro quibus filius dei mortem ſuſtinuit Unde dicit
dominus Ouem perditam de manu paſtoris requiram·

Legitur in tertio libro regū. Cū regina ſaba in aula ſa
lomonis eſſet intuita ordines miniſtrantiū ad menſaȝ
regalē et omneȝ ornatū curie et familie· pre om̄ib⁹ laudauit or-
dinē pincernarum· erant em̄ vnius habitus Aula ſalomōis ſi
gnificat eccleſiā· regina menſā· ſcȝ ſummi regis. i. altare in quo
cōficit̄ tractat̄ et ſumitur. et fideliter miniſtratur ſacroſanctū cor
pus chriſti cui mēſe diuerſi ſacerdotes deſeruiūt ⁊ angeli infini
ti· q̄ dicunt̄ virtutes celoꝝ Huius mēſe· ſ· altaris ſacerdotes ſūt
pincerne· ideo debent eſſe vni⁹ habitus· i· vnius ſancte ꝯuerſati
onis in aula ſūmi regis· vt poſſint dicere cum pſalmiſta In do
mo domī ambulabimus cū cōſenſu· i. in dei volūtate Qui pin

cerne ſcꝫ ſacerdotes q̄ ꝑ om̄ib⁹ ſūt electi et cōſtituti ad diuina
libamina infundenda· et ad honorē ſūmi regis· et familie· i· fide
libus ꝓpināda Vn̄ eis dicit̄ per ꝓphetā· Mundamini qui fer
tis vaſa dn̄i· i· ꝓparate illi corda veſtra in omni v̄tute et mūdi-
tia interi⁹ et exterius· interius per charitatē· exterius per bonā
famā et honeſtā cōuerſationē· vt digni ſitis bibere de manu do
mini vinū mero plenū mixto pſal. Calix me⁹ inebriās q̄ꝫ p̄cla
rus eſt· Cāticoꝝ Bibite vinū quod miſcui vobis· ſcꝫ in mea
paſſione ſanguine et aqua de meo latere ꝓfluente et inebriami
ni vino mee dilectionis nō tamen dico mero· ſed meraciſſimo
ſcilicꝫet illius vue de qua legitur· vt biberent ſanguinem
vue meraciſſimum ſanguinem filij virginis intemerate·
Vue dico illius vitis q̄ dixit Ego ſū vitis vera. et pater me⁹
agricola eſt Nobilis eſt vinea in quā pater celeſtis agricola eſt
Nobilis vitis filius dei eſt· nobiles palmites ſcꝫ apoſtoli. nobi
le vinū eius· cuius ſacerdotes ſunt pincerne· ſcꝫ illius ſanctiſſi
mi vini· i· ſanguinis chriſti qui ꝓfluit de torculari· quod dn̄s ſo
lus in ara crucis dū pateretur mortē calcauit· qui om̄ib⁹ ſcꝫ ſā
guinē vue predicte in eum credētibus ꝓpinaret meraciſſimum
quē aſſūpſit hō factus de mūdiſſia carne glorioſe v̄gis marie·
ya vos ſacerdotes pincerne veri ſalomonis. i· ieſu chri
ſti et camerarij et ſecretarij ⁊ diſpēſatores miniſterioꝝ
dei· diligenter attēdite· in quo ḡdu et dignitate ſitis cōſtituti· ſ·
ſup om̄ia bona dn̄i. vn̄ Aug· Quid potuit deus plus facere
ſacerdotib⁹ q̄ꝫ ip̄m creare tractare ſumere et miniſtrare Ergo
redite ad cor. et inſpicite illud inſigne priuilegiū v̄re dignitatis
Quinqꝫ em̄ ſūt dignitates ſacerdotū pre ceteris· Primo dicit̄
ſacerdos quaſi ſacris dotatus ſcꝫ ſacris ordinib⁹. quia ipſe ē in
ſūmo gradu qui eſt ſacerdotiū Secūdo quaſi ſacris dedit⁹· i·
ſacramētis ad ſacrificāda ſacramēta Nā ip̄e ſacrificat ſacroſan
ctū corpus dom̄icū verbis ſignis et prodigijs et cetera ſacramē
ta Tertio d̄r quaſi dans ſacra Dat em̄ baptiſmū cōfeſſionem
penitentiā indulgentiā eukariſtiā benedictionē et extremā vn-

ctionē Quarto dr̄ ſacerdos quaſi ſacra docens· docet eīm vbū
ſancti euāgelij et articulos fidei Quito dr̄ ſacer dux· quaſi du
catū pbens· et iter populo dei ad regna celoꝝ verbo ſane doctri
ne· et vite bono exemplo· vn̄ vſus Sacris dotatus· et ſacris
deditus atꝫ Sacra docens ſacra dans· et dux ſacer eſto ſacer-
dos Ber· Elegi mihi in ſacerdotē dignū· manſionis habitacu
lū in vaſe vitreo· qꝛ licꝫ vitꝝ de vili materia ſit· tn̄ ꝓbat̄ clarius
ſup auꝝ et argentū. ſic quilibet ſacerdos q̄uis ſit peccator· tn̄
plucet om̄ib⁹ alijs reb⁹· regibus et principib⁹· et eſt dignior oī
creatura· Vos eſtis genus electum· gens ſancta· regale ſacer-
dotium· Populus adquiſitionis· non ſolum temporalis ele-
ctionis· ſed eterne predeſtinationis· Elegit autem vos domin⁹
ante mūdi conſtitutionē qui nondū eratis niſi predeſtinati Et
eſt notandum ꝙ predeſtinatio nihil aliud eſt ꝙ̄ gratie vel glo
rie· prepa̅ratio ſcꝫ gratie in preſenti ⁊ glorie in futuro Vn̄ Au
guſti· ſup illo vbo elegi et preelegi O preſbiter ſiue ſacerdos· ſi
deus ſic te elegit· redde rationē villicationis tue· quid vl̄ quod
in hoc ſeculo elegeris· dum deus vltionem a te requiret· qꝛ ſcri
ptum eſt Cui plus donauit plus requiretur ab eo·

Veneranda ſacerdotū dignitas· ſi digne et ſacerdota
liter vixerit· intra quoꝝ man⁹ velut in vtero vginis
fili⁹ dei incarnat̄· O celeſte miſteriuꝫ· quod per vos pater et fi-
lius et ſpūſſanctus tam mirabiliter operatur· quod vno eodē-
qꝫ momento idem deus qui preſidet in celo· in manib⁹ veſtris
eſt ſacrifitiū· Gre· Hoc tam inſigni priuilegio ſtupet celū· mira
tur terra· veretur homo horreſcit infernus· cōtremiſcit diabo-
lus: venerat̄ angelica celſitudo· Quid ergo retribuā dn̄o pro
om̄ib⁹ que retribuit mihi· verbi gratia· Iſte qui creauit me de
dit mihi creare ſe qui creauit me ſine me· creator mediante me
Quid ergo retribuā dn̄o pro tam ſinglari dono ſacerdotij mi
hi impenſo quod eſt datuꝫ optimū et donū pfectū. quaſi dicat
neſcio· niſi duo minuta· ſcꝫ corpus et animā· corpus in ſeruitu
tem et animā in laudē· vn̄ pſal. Lauda anima mea dn̄m.

Onſiderate ergo miſerabilem veſtre excellentie digni-
tatem· ꝙ vos deus non ſolū ꝑ cetero genere ordinauit
ſed etiā pre cūctis creaturis quas ad laudē et gloriā noīs ſui
creauit. vñ dñs Ego conſtitui te ſup gentes et regna vt euellas
peccati maculā. ⁊ edifices corda hoīm penitentiā agere volen
tiū. et diſpdas errores et plantes virtutes in animab⁹ viuificā
dis. vñ dñs Ego vos elegi de mūdo et poſui vos ad grām ve
natis volendo. et fructū afferatis fideliter opando· et fruct⁹ ve-
ſter maneat in eternū ꝯgregādo Ber· Nullus fructus carior
deo eſt ꝙ̄ fructus aiaꝝ· ꝓ quibus mortē ſuſtinuit fili⁹ dei Qui
enī deo in oībus homib⁹ lucrant aias per baptiſmū· regene-
rant per confeſſionē. et per penitentiā reuocāt. et eos ſacramen
to eukariſtie cibant· quaſi dicat nullus niſi ſacerdotes Mala-
chias Labia ſacerdotū cuſtodiunt ſcientiā ſcz dei. qr angel⁹ do
mini exercituuz eſt· Angelus in ꝯuerſatione angel⁹ in diuina
rū gratiaꝝ actione· angelus in ardore charitatis· angelus i ſub
iectionis humilitate Salua reuerentia angeloꝝ· quoꝝ infinit⁹
eſt numerus. dico ꝙ maiores eſtis ꝙ̄ angeli· ⁊ precellitis dig-
nitatē eoꝝ largo mō loqn̄do Cui nāqꝫ āgeloꝝ tradidit de⁹ qd̄
datū ē ſacerdoti. ſ· Quodcūqꝫ ligaueris ſup terrā erat ligatuz

Ota due ſunt claues· ſcz ſcientie et po et in celis
teſtatis· date a dño beato petro· et ceteris homib⁹. non
omib⁹· ſed ſolis ſacerdotibus et ſucceſſoribus ſuis· licet enī ſo-
lus de⁹ pctā remittat· tamē nūꝙ̄ vl raro ſine ſuis miniſtris· ſ·
ſacerdotibus· Quod poteſt ꝓbari per leproſos· quos cū dñs
mūdaſſet dixit Ite oſtendite vos ſacerdotib⁹· et hūiliter obedi
te· et dum irent mūdati ſunt Probari etiā poteſt ꝑ laſaꝝ. quē
cū dñs ſuſcitaſſet a mortuis dixit diſcipulis ſuis· ſoluite eum et
ſinite abire Et quare ipſe dñs nō ſoluit eū a vinculis cordis ꝙ̄
ſoluerat eum a vinculis mortis· et quare nō iuſſit mariā ⁊ mar
tham ſorores eius ſoluere· vel iudeos cognatos eius· qui erant
ei ꝓpinquiores debito naturali· ꝙ̄ diſcipuli domini Per hoc e-
uidenter patet et ꝓbat ꝙ ſolis ſacerdotib⁹ a dño data eſt pote

laudabilem conſuetudinem immutare Nō debet aūt ſacerdos aliquis in huiuſmodi caſibus ius dicere· ſed apud ſupiorem de ponere querelam et libere et abſq3 difficultate conferre eccleſia ſtica ſacramenta ¶ Item mulieri ſcdo nubenti nullus ſacerdos benedictionē impendere debet· quia cū in primo matrimonio fuerit benedicta non eſt benedictio iteranda niſi loci conſuetudo aliter obſeruaret ¶ Item qn̄ aliquis de cōtrahēdo matrimonio fidem dedit alicui mulieri· nullatenus cōiungat eū ſacerdos matrimonialiter alij mulieri· etiā ſi primā3 non ꝯgnouerit carnaliter niſi aliquod aliud eſſet euidēs impedimentū canonicū inter primos ꝓpter quod nō poſſent legittime copulari ¶ Si aūt de impedimēto an ſit legittimū dubitetur· eps̄ conſulatur ¶ Uerū qm̄ ꝓpter teſtiū falſitatem contingit interdū vera et legittima cōnubia illegittime ſeparari· cauendū eſt omnino ne cauſa diuortij coram aliquo ventilet̄ niſi coram epiſcopo vel corā alio de mandato eius ſpeciali ¶ Item presbiteri pluries in anno mulieres cōiugatas monere debent in eccleſia ne vota faciant abſq3 viroꝝ ſuoꝝ conſenſu· et niſi de ſuorū conſilio ſacerdotum ab illis votis etiam maxime precauentes que poſſent inter ipas et viros ſuos diſcordiam ſeminare

De ſacramento extreme vnctionis ¶ Capitulū· viij·

Ad ſacramentū extreme vnctionis moneant populum ſacerdotes vt oēs tam diuites q̄ȝ paupeꝛes ipm qn̄ graui laborant infirmitate petant et deuote ſuſcipiant· q2 ſicut dicit beatus Iacob⁹ apl̄us Per illud peccata venialia dimittūtur et qn̄q3 alleuiatur infirmus et qn̄q3 etiā ad verā cordis cōtritionē et ad eterni gaudij conſiderationē per eā incitatur. Doceant aūt populū ſacerdotes hoc ſacramētū poſſe licite iterari in q̄cunq3 infirmitate de qua mortis periculū timeatur· et poſt ſuſceptū licite ad opus cōiugale redire eū qui conualuerit ab infirmitate ¶ Illud aūt diſtricte presbiteris eſt cauendū ne diaconos ad audiendas infirmoꝝ confeſſiones mittāt cū epiſco

pi abſoluendi eos non habeant poteſtatem tamē abſenti ſacer dote infirmum diaconus viſitare poteſt· et ad veraꝫ cordis cō tritionē inducere et ſi in eo viderit vera penitentie ſigna et ma gnam voluntatem cōfitendi et cōmunicandi ſi copiā ſacerdotꝭ haberet· poteſt et dꝫ eum confortare et ſpem ſalutis firmā da re non obſtāte abſentia ſacerdotis· q̄cito autem ſacerdos vene rit feſtinet infirmum huiuſmodi viſitare eius confeſſionem au diturus et ei ſacramentū dominici corporis delaturꝰ Infirmū autem in extremis laborantem et digne penitentē ab om̄ibus peccatis et excōmunicationibus abſoluat ſacerdos· et ei nullaꝫ penitentiam iniungat· ſed dicat eidem ꝙ ſi de infirmitate cōua luerit ad ſacerdotem feſtinet et tunc ei penitentia competens in iungatur et ſi excommunicatus erat ad eum qui eum excōmu nicauerat dirigatur· qui ſe illi vt iuri pareat repreſentet. Quod vt faciat debet ab eo ſacerdos qui eum in extremis abſoluit ſuf ficientem recipere cautionem Quod ſi infirmus obierit excom municatus carebit eccleſiaſtica ſepultura licet penitens ſit do nec per excommunicatorem ſuum abſoluatur et tunc de man dato ipſius niſi aliud obſiſtat impedimentū legittimum pote rit in cimiterio ſepeliri Cum aūt anima multo precioſior ſit corpore prouideat ſacerdos ne aliquis medicorum vł aliq̄ mulier ſortilega pro corp̄ali ſanitate aliquid parrochiano ſuo egroto conſulat quod in eius anime periculum conuertatꝛ Sa cerdos v̄o audita morte p̄rochianoꝝ ſuoꝝ eos ſtatim abſolue re dꝫ dicendo pſalmū Deprofundis cum collecta Inclina· ſi vir fuerit vł cū collecta Queſumꝰ dn̄e· ſi mł'ier fuerit Mł'ieres quoqꝫ in partu mortue ſcindātur· ſi tn̄ infans viuere credatur·

De negotijs et offitijs clericoꝝ Capitulū· ix·

Sciant aūt om̄es ſacerdotes ꝙ Innocentius· iij· in cō ſilio generali· de vita et honeſta· de· ordinauit in hunc modū Clerici offitia vł negotia ſecularia nō exerceant inho neſta Mimis ioculatoribus et hiſtrionibus non intendant· et tabernas prorſus euitēt niſi forte cauſa neceſſitatis in itinere

conſtituti Ad aleas nō ludāt vel taxillos nec huiuſmodi ludis
interſint Coronā et tonſurā habeant cōgruentē et ſe in offitijs
eccleſiaſticis de alijs bonis ſtudijs exerceant diligenter Qui ſi
beneficiati ſūt aut in ſacris ordinibus ꝯſtituti clauſa· deferāt de
ſuper indumenta · nimia breuitate vel longitudine non no-
tanda Pannis rubeis vel viridibus necnon manicis aut ſo
tularibus conſutitijs aut roſtratis frenis· ſellis. pectoralibus-
calcaribus deauratis· vel aliam ſupfluitatē vel vanitatem ha-
bentibus non vtantur neqꝫ cappis manicatis infra eccleſiā · ſed
nec extra qui in ſacerdotio aut in perſonatibꝰ conſtituti Cultel
lum cum cuſpide non deferant nec comā nutriant niſi iuſti cau
ſa timoris Fibulas vel corrigeas auri vel argenti ornatū habē
tes nō ferāt· ſed nec annulos niſi quibus cōpetit ex offitio digni
tatis· nec cuphias lineas Porro negotia ſeclaria ſicut dicit cō
cilia· magūtineñ· ſunt munera iniuſta accipere vł dare Cōten
tiones lites rixas amare· in placitis ſecularibus diſputare exce
pta defenſione orphanoꝝ vel viduaꝝ Turpis facti vł verbi eſ
ſe ioculatorē vel iocū ſecularem diligere In delitijs velle viue-
re gulam et ebrietatē ſequi pondera iniuſta vł menſuras habe
re canes vł aues ſequi ad venandū ⁊ omībꝰ quibuſlibꝫ cauſis
ſupfluis intereſſe qđ et his ſimilia miniſtris altaris interdici-
mꝰ De quibꝰ ad Thimotheū ait apl's Nemo militās deo im-
plicat ſe negotijs ſecularibus. vt ei ſeruiāt cui ſe ꝓbauit· Sub
pena ſuſpenſionis offitij et bñfitij omībus ſacerdotibꝰ et cleri-
cis in ſacris ordinibus conſtitutis inhibetur ne aliqua occaſio
ne vel neceſſitate in domo ſua vel alibi teneant vł habeant mu
lierem· aut freqn̄tent locum in quo ipſa manet· de qua poſſit ſi
niſtra ſuſpitio ſuboriri· Vñ populus ſcandaliſetur Incū
bit autem archidiaconis et archipreſbiteris et decanis ruralis
bus. vt tales epiſcopis denuncient vel accuſent vt almaꝝ ſtra
ges quā ipſi faciunt et facto et ſcandalo per eoꝝ prouidentiam
euitetur. Item inducit ſupradictus Innocentiꝰ in cōſilio
generali. Caſte viuere ſtudeant vniuerſi preſbiteri in ſacris

oꝛdinibus conſtituti· et ab omni libidinis vitio precauētes maxime illo pꝛopter quod venit ira dei in filios diffidentie quatenus in conſpectu omnipotentis dei puro et mundo coꝛde valeant miniſtrare Si quis tamē hac de cauſa ſuſpenſus preſbiter celebꝛare diuina pꝛeſumpſerit· non ſolum eccleſiaſticis beneficijs ſpolietur· verumetiam pꝛo duplici culpa perpetuo deponatur Si quis vero concubine ſue publice (que pꝛopter foꝛnicationem quā cum ipſo cōmiſit excommunicata eſt) auſ⁹ fuerit carnaliter cōmiſceri· ipſo iure eſt excōmunicationis vinculo irretitus· Vñ Gregoꝛius papa.ix. Si concubine publice clericoꝝ eccleſiaſtice cenſure diſtrictione notentur· eoſdem concubinarios non eſt dubium ſententia maioꝛis excōmunicationis inuolui· qui poſt latam ſententiam communicant in eodez crimine criminoſis Et ſciendū eſt ꝙ ſi in iſta vel qualibet alia maioꝛis excōmunicationis ſententia clerici oꝛdines ſuſceperint· vel in ſuſceptis ſacris oꝛdinibus miniſtrauerint irregularitatem incurrunt ſupꝛa quā non niſi per ſedem apoſtolicā poterit diſpenſari Laboꝛare debent etiam pꝛo viribus ſacerdotes ne cleri aliqui vel laici publice habeāt in ſuis parrochijs concubinas· et ſi poſt trinam ammonitionē habuerint tā ipſe ꝙ̄ ipſa ab ingreſſu eccleſie donec dimiſerint arceātur Null⁹ clericus debet dictare vel ſcribere vł pꝛonunciare ſententiā ſanguinis· vel litteras pꝛo vindicta ſanguinis deſtinandas exercere· nec vbi exerceant̄ intereſſe: nec domū ſuſpectam niſi cū grauibus perſonis et famoſis intrare Item nullus ſacerdos habere debet curam duaꝝ eccleſiaꝝ quaꝝ vna ſufficit competenter niſi vna dependeat ab altera· et niſi de diſpēſatione ſedis apoſtolice ſpeciali Nullus aūt ſacerdos habens curam animarū debet eſſe vicarius in parrochia aliena Itez ſacerdotes vicarijs alterius dioceſis indigentes anteꝙ̄ eos ad officiū ſacerdotale admittant licentiam ab epiſcopo obtinere debent qui niſi litteras teſtimoniales epiſcopi ſui exhibeant non debent admitti Officiū diurnum pariter et nocturnum dicere debent ſa

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

cerdotes diſtincte et aperte inquantū dn̄s dederit· et deuote km
eccleſie cathedralis Et etiā clerici in ſacris ordinibus conſtituti
quod etiam ad illos extendit· qui ſunt in minoribus ordinibꝰ
conſtituti ſi ſint intitulati Itē dicit Innocē ·iij· in conſilio
generali eccleſiaꝝ queſtores quoꝝ quidā abuſiones nōnullas
in ſua predicatione ꝓponunt. et interdum errores admitti· niſi
per apoſtolicas· vel dioceſani nō preteriti· ſed pn̄tis litteras ve
ras exhibeant ꝓhibemus· et tunc preterit quod in ipſis conti-
nebitur litteris nihil populo proponere promittant· ſed indul
gentiā ſi quā forte habent abſq̧ predicatione breuiter exponere
vl̄ per illius loci preſbiteꝝ ſi queſtor ad alias eccleſias ire volue
rit poterit indulgentia vera et elemoſina colligi Quā ſi forte ſa
cerdos collegerit abſq̧ diminutione queſtori reſtituat· ne a ſum
mo iudice forti iuditio cōdemnet· nec petat aliquid ꝓ labore· ſꝫ
ſit dn̄s merces eius Itē queſtores nō ſūt permittendi miſ-
ſas ſuꝑ archas celebrare· quoꝝ etiā litteras inſpicere dn̄t ſacer-
dotes ſtudioſe· ne in ipſis aut ſigillo aliqua ſit falſitas ſubordi
nata· et ſi inuēta fuerit non eſt recipiendꝰ queſtor· ſed falſitas
huiuſmōi ep̄o eſt intimāda. vl̄ potiꝰ ei falſa littera deſtināda
Itē ſacerdotes niſi velint queſtoribus neceſſaria nō tenent mi
niſtrare· niſi ep̄s expreſſe in lr̄is ſuis hoc mādat Attēdere dn̄t
inſuꝑ attētiſſime ſacerdotes ne p̄dicationes clādeſtine fiant in
prochijs· eorūdē hoc em̄ reprobat dn̄s i euāgelio dicēs Ego
palā locutꝰ ſū in mūdo· et in occulto locutꝰ ſū nihil quas ſi for-
te (qd̄ deus auertat) in prochia ſua inuenerit laborare dꝫ ꝓ vi-
ribus q̄ꝓtotiꝰ extirpare· ⁊ nihiloīnꝰ ep̄o nūciare· facti tn̄ deo au
tori forma gregis· per ſanctam ꝯuerſationē ipi preſbiteri incu
rati ſancte p̄dicationi in eccleſijs ſuis inſiſtāt ꝓ viribus· vt ſic ⁊
v̄bo predicent et exemplo Alioquin vltionē diuinā dn̄t ad mo
dū formidare Ait em̄ dn̄s ad ezechielē ꝓphetā Fili homis ſpe-
culatorē dedi te domui iſrahel Audiens ergo ex ore meo ſermo
nē ānūciabis ex me Si me dicēte ad impiū morte morieris· ⁊

nō fueris locutꝰ· vt ſe cuſtodiat impiꝰ a via ſua· ipſe impiꝰ in ini quitate ſua morieť Si āt ānūtiāte me ad impiū: vt a vijs ſuis ꝯuertať nō fuerit ꝯuerſꝰ a malitia ſua ipſe in iniquitate ſua morieť· porro tu aīaȝ tuā liberaſti. ſanguinē aūt eiꝰ de manu tua re

De immunitate eccleſiarum et reruȝ C quiram ad eas pertinentium Caplm· x·

Vpellectilia ſacerdotū et etiā alioꝝ· aut dolia vł carnes aut horrea vł arche· niſi ad tenendū libros vł pānos aut veſtes eccleſie minime in eccleſijs admitti dn̄t niſi ꝓpť hoſtiles incurſus aut incendia repētina· aut propter alias neceſſitates vrgentes· quibus ceſſantibus res in loco priſtino ponende ſunt. Item non ſunt habendi in eccleſijs matricularij· ita ꝙ poſſint iure hereditario offitium huiuſmodi poſtulare Itē nullus in cimiterio dȝ edificare nec domos nec dirutas edificari iterū eſt permittendum Item laborare dn̄t ſacerdotes pro viribus ne in cimiterijs vel eccleſijs choree ducantur· quia ſicut dicit btūs Auguſtinꝰ Melius eſt in diebus domiicis arare et fodere ꝙ̄ choreas ducere Illď aūt tanꝙ̄ venenū ſimoniace prauitatis eſt oīno cauendū· ne illi quibus eccleſie conferuntur eas cum noui cenſus impōne aut veteris augmētatione· vel qualibet diminutione iuris capellanie ſuſcipiant· ſed in priſtina libertate Sacerdotes quoqȝ oīes eccleſie ſue reditus in miſſalibus ſuis ſcribere dn̄t Itē nullꝰ res eccleſie ſibi cōmiſſas mobiles vel immobiles alienare dȝ· ſed ſi ſūt aliqua alienata inquantū fieri poterit debet vocare Nullꝰ etiam reſignare dȝ eccleſie ſue niſi manu epiſcopi Itē curare dn̄t eccleſiarum rectores ne modū nouū repetēdi decimas primicias oblationes procurationes· vel alia eccleſie iura inueniant· vł laicis imponant abſqȝ licentia epiſcopi· vł mandato. ſed modus in parrochia ꝓbatus et viſitatꝰ a ſingulis in ſuis parrochijs obſeruandus eſt Item ſinguli ſacerdotes ſigillū habere debent cum quo ſigillent de citationibus et ammonitionibus et alijs per eos factis nequeant dubitari.

De obſeruatione ieiuniorum. Capl'm. xi.

Acerdotes populũ inducere dn̄t. vt om̄es etatē hn̄tes
legittima obſeruēt ieiunia ꝑ ſuis virib⁹ ab eccleſia in-
ſtituta Sicut eſt ieiuniũ quadrageſime et quattuor tp̄m ⁊ vigi
lia natalis dn̄i. ſancti iohānis baptiſte. ſancti Laurētij Aſſũp
tionis beate marie Om̄ ſanctoꝝ apl'oꝝ. maxie illoꝝ quoꝝ hijs
ꝯſibus continentur Petrus ⁊ andreas iacob⁹ cũ ſimōe iudas
Ut ieiunem⁹ nos ammonet atq̃ matheus. Ab hoc ieiunio ex-
cipit vigilia beate Johānis euāgeliſte q̃ infra natale dn̄i eſt. et
Phillippi et iacobi qui infra ſolēnitatē paſchalē accidit. Eſt eti
am cōmendabile et ſalubre in aduentu dn̄i ieiunare illis quib⁹
dominus dedit voluntatem et facultatem Sanctoꝝ quoq̃ vi-
gilie quorum feſtiuitates in ſecundam feriam accidunt nō ſunt
in die dominica. ſed in precedenti ſabbatho ieiunande. Mone-
re debent etiam ſacerdotes parrochianos ſuos. non tamen cō
pellere. vt laudabilem conſuetudinem quarundā dioceſuꝫ imi
tantes. in quarta feria et in ſabbatho niſi in neceſſitate vrgenti
vel in ſolennitatibus precipuis ab eſu carnium abſtineant. et e
tiam in aduentu Illi quoq̃ qui nec voto nec regulari ab-
ſtinentiā ſunt aſtricti. in ſexta feria ſi in ea natalis domini euene
rit carnibus veſci poſſunt Si quis autem dominica prima
quadrageſime carnes oua vel lacticinia comedere preſumpſe-
rit quod quidam ſortilegi in anime ſue periculum facere referū
tur durius corrigantur.

De feſtiuitatibus Capl'm. xij.

Olennitates obſeruande ſunt iſte vicꝫ. Natalis domi
cum tota ebdomada. Circumciſionis Epiphanie do-
mini ipſius. Item etiam feſtiuitas Annūciationis marie
Item feſtum inuentionis et exaltationis ſancte crucis Et ſan-
ctum paſcha cum duobus ſequentibus diebus Aſcenſio domi
ni Dies penthecoſtes. ⁊ duo dies ſequentes Feſtū ſancti Jo-
hannis baptiſte Et omniū apoſtoloꝝ Sancti laurentij San
cti michaelis Om̄ ſanctoꝝ Sancti martini feſtum patronꝫ

eccleſie·et dedicationis ipſius.et omnes dies dominici De
aduentu autem domini ſciendum ꝙ ſemper prima eius domi=
ca eſt illa que proxima eſt feſto ſancti andree apoſtoli·ſiue ante
ſiue poſt·ſiue in ipſo eiuſdē apoſtoli feſto·dominica euenerit vñ
verſus·Andree feſto vicinior ordine quouis Aduentū domi=
ni prima colit feria Si cadit in lucem domini celebratur ibidē·

De biſexto Capitulum·xiij·

Sciendum etiam eſt ꝙ in anno biſextili computantur
ſuper·vi·calendas marcij·vbi eſt littera s·duo dies·et
in vltimo celebratur feſtum ſancti mathie apoſtoli·vñ verſus
Biſextum ſexte martis tenuere calende Poſteriori die celebrā
tur feſta mathie·

De die paſche Capitulum·xiiij·

De die paſche ſciendū eſt ꝙ ſemper celebratur in do=
minica tertia lunationis illius que primo occurrit no
ua poſt nonas marcij.vñ verſus Poſt martis nonas lune p̄=
mordia queras Eius lux terna domini prebet tibi paſcha·pre
bꝫ inquā ſiue ſit ann⁹ biſextilis ſiue non Tertia vero lux domī
dr̄ hic tertia dies dominica predicte lunationis que ſi occurrit de
nouo poſt predictas marcij nonas Si autem uis ſcire an p̄
ſens ann⁹ ſit biſextilis.vł non·diuide annos ab incarnatione
domini per quaternarios quibus diuiſis ſi nihil remanet indi
uiſum noueris annum preſentem eſſe biſextilem Alioquin to
tus ē ann⁹ poſt biſextū quot anni remanēt·ſiue ſit vn⁹ ſiue plu
res·vñ v̄ſus Si p bis binos dñ diuiſeris annos Qui fuerint
ſup̄ biſexti ſint tibi ſumma Quē nihil inuento plus nec min⁹
eſſe memēto Et nota ꝙ de mille ducētis ſexaginta annis diui
ſis per quattuor nihil remanet diuidendū Vñ anni qui extūc
ſunt vſqꝫ ad annū preſentē ſuperſunt ſolūmodo diuidantur ⁊
clareſcet vtrum preſens annus ſit biſextilis·

De ieiuniis quattuor tempoꝝ Caplm̄·xv·

De ieiuniis quattuor tpm tenēdū ē·ꝙ canonice celebrā
tur in q̄rta feria q̄ occurrit proxīa poſt exaltatiōꝫ ſācte

crucis· poſt feſtum ſancte Lucie· poſt dies cinerum· et poſt diē penthecoſtes· vñ v̄ſus. Poſt crux lucia cineres poſt cariſmata dya Vt det vota pia quarta ſequens feria· Et hūs perpendit ꝙ ſi duo feſta memorata. ſcʒ ſancte crucis et ſancte lucie feria quarta euenerint non in ipſa· ſed in ſequenti quarta feria ſunt ieiunia celebranda·

De ſententia excōmunicationis Capitulū· xvi.

Abſqꝫ litteris non dn̄t credere ſacerdotes ſuꝑ excõmunicationib⁹ ferendis vl' abſolutiōib⁹ faciendis Sn̄ias vero ab epiſcopo vel officiali ſuo vel a iudicibus a ſede apoſtolica tranſmiſſas audaciter ferre debent et latas diſtricte ſeruare· non parcentes timore alicui vel amore· cum paſſione tamen eas denuntient· nō tanꝙ maliciosi et emuli· ſed vt patres Illi autem qui excommunicationis ferunt ſententiam diligenter attendant illud quod dicit Innocentius· iij· in conſilio generali Sacro approbante conſilio probibemus ne quis in aliquem excōmunicationis ſententiam(niſi competenti ammonitione p̄miſſa et perſonis ydoneis preſentibus per quas ſi neceſſe fuerit poſſit probari monitio) ꝓmulgare preſumat· quod ſi cōtra preſumpſerit etiam ſi iuſta fuerit excōmunicationis cauſa ingreſſum eccleſie per menſem vnum nouerit interdictū· De hoc etiam dicit· Innocentius quartus· Quiſquis excōmunicat in ſcriptis proferat et cauſam expreſſe conſcribat· propter quā excommunicatio proferatur Exemplum vero huius ſcripture tenetur excommunicator tradere infra menſem excommunicato ſi fuerit requiſitus ſuper qua reſtitutione fieri volumus inſtrumēta publica vl' litteras teſtimoniales confici ſigillo autentico ſigillatas Si quis autem iudicum huius inſtitutionis temerarius violator exiſtat· per menſem vnum ab ingreſſu eccleſie ac diuinis offitijs nouerit ſe ſuſpenſum· et hec eadem in ſuſpenſionis et interdictionis ſententijs volumus obſeruari Caueāt aūt eccleſiaꝝ prelati et iudices vniuerſi ne predictam ſuſpenſionis ſententiam incurrant· qm̄ ſi contigerit eos ſic ſuſpenſos diuina

offitia exequi vt prius irregularitatem non effugient· ſuꝑ qua
cum eis non niſi per ſummū pontificem poterit diſpenſari
Ut aūt penā predictam parrochiales ſacerdotes poſſint eua-
dere· et ne propter ſuſpēſionē et irregularitatē ſupius memo-
ratas quas incaute excōmunicādo poſſent incurrere diuine lau
dis organa ſuſpendatur Cauere debent ſollicite ne aliquā
ſententiam ꝓferant generalem. vel ſpecialem· niſi cum magna
deliberatione· et in caſu in quo licet ſcḋm formam debitam
Demū vniuerſos et ſingulos preſbiteros in dn̄o depcamur ꝙ
tenꝰ elemoſinas et iura pauperꝝ et leproſoꝝ viduaꝝ et orpha
noꝝ et aliaꝝ miſerabiliū perſonarum conentur pietatis intui-
tu in parrochijs ſuis pro viribus promouere Exemplo beati
Siluestri pape· de quo in vita ſua legitur in hec verba Nulla
inops vidua· nullus orphanus indigens in tota vrbe rhoma-
na poterat inueniri. cuius nomen in ſua matricula nō haberet
conſcriptum Sacerdotes autem et clerici curam animarū
habentes tanto debent omnia ſeruare ſupradicta diſtrictiꝰ quā
to ex omiſſiōe alicuiꝰ nō ſolū dei offenſā· ſꝫ etiā ꝓpter hoc penā
grauē infligēdā a ſuis p̄latis poſſint nō immerito formidare

Explicit manuale parrochialiū ſacerdotū
actum Anno domini· M·CC·Lv·

Equitur de allocutione ſacerdotis et muti in inductio
ne ad ꝯfitendū Debet enī ſacerdos ꝓponere de dilecti
one dei patris q̄uo miſit filiū ſuū ꝓpter peccatores in mūdū· et
caritate chriſti· qualiter ꝓ peccatoribus redimendis mortuꝰ eſt
ſpinis coronatus. lancea ꝑforatus. manibꝰ ⁊ pedibꝰ clauis af
fixus· Cū in omībus diues eſſet pro nobis pauper factꝰ ē· vt
nos inde ditaremur Cōfiteatur vt mors chriſti ſibi ꝓſit Itē
chriſtus nō venit ꝓpter iuſtos. ſed propter peccatores Itē
nolo mortem peccatoris· ſed vt magis ꝯuertatur et viuat Itē
ſi confiteatur gaudiū facit angelis dei Item confortet eū nega

tio petri· perſecutio pauli· peccatū magdalene· confeſſio latrōis
adulterium dauid Qui tamen omnes q̄uis grauiter peccaue
rint veniam per penitentiam obtinuerūt· facta ꝯfeſſione ſacer-
dos dꝫ inducere penitentiā ad tria· Primo vt firmiter ꝓponat
abſqꝫ iuramēto vel voto· vt de cetero abſtineat a peccato mor
tali· et ab hijs que ꝯfeſſus eſt· ⁊ principaliter de luxuria Scd̄o
vt omnem rācorē dimittat ſi hꝫ Tertio vt ſi hꝫ aliquid de alie
no vl' iniuriā fecit alicui q̄ꝫcitius poterit ꝓ poſſe ſuo ſatiſfaciat
et ſi aliquid facere noluerit nō dꝫ ei dare penitentiam· ſꝫ poti⁹
innoteſcere vt non communicet. et ꝙ ſi ſic moreretur damnare
tur Conſiliū tamē poteſt ei dare· vt nō ceſſat a bonis operib⁹·
vt dn̄s det ei cor melius penitens Si ꝟo iſta tria vult facere
dꝫ attendere vtꝝ ſit in excōmunicatione vel nō Si vero ſit in
excōmunicatione et ad eum nō ꝑtinet· ad eū mittat cui pertinet
Si vero poſſit abſoluere abſoluat eū diſciplina et pſalmo Mi
ſerere· Si vero minori excōmunicatione· ſolo verbo abſoluat
et dicat Miſereatur tui deus Quib⁹ factis debet penitentiā
iniungere· quā poſſit portare Si eum inueniat in aliquo pec-
cato quod pertineat ad epiſcopum mittat illuc·

Caſus ſeruandi epo ſūt illi· Incendiarij De votis fra
ctis Iniectiōes manuū in parētes Homicidia Mu
lieres necātes pueros vel oborſū ꝓcurātes De monialib⁹ ſtu
prū Inceſtus de parentela vel conſanguinea vel affini· Periu
rij peccatū Peccatū contra naturā· Sacrilegiū Sortilegium
cum brutis·

Iſti caſus ſeruandi ſunt pape·
Ad papam clerum feriens· falſarius· vrens
Eccleſiam· ſymon· audens celebrareqꝫ miſſas.

·J·S·

restauriert Juli 1974, Hr.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg

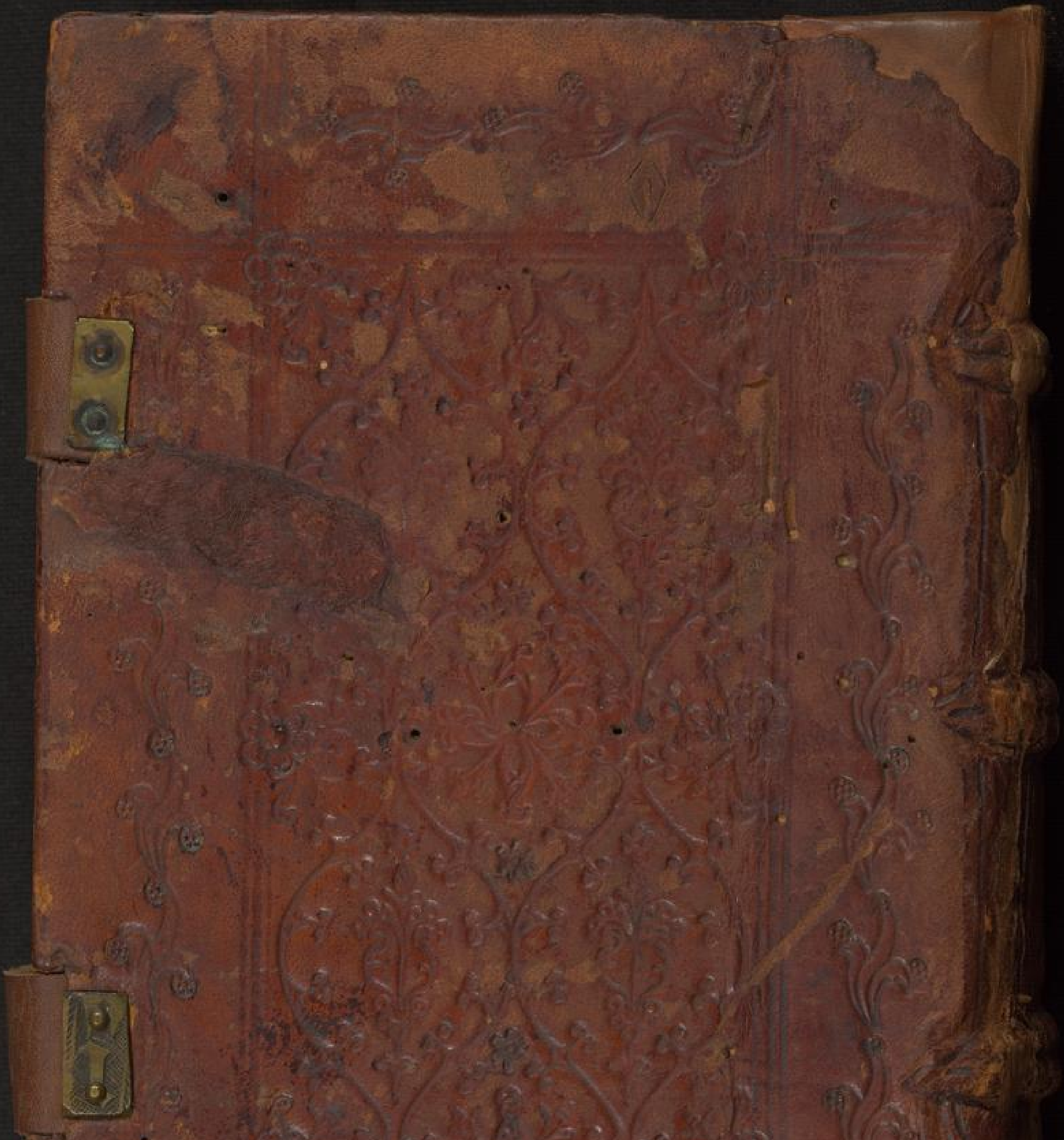

BADISCHE
LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

restaurirt ... Hr.

BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
Baden-Württemberg